

ANTİK VE İLKEL TOPLUMLARDA İNTİHAR OLGUSU

NECATİ SÜMER

ARŞ. GÖR. NECATİ SÜMER, SIİRT Ü., İLAHİYAT F., DİNLER TARİHİ BÖLÜMÜ

Özet

Ölüm geçmişten günümüze kadar bütün insanları ilgilendiren gizemli bir konu olmuştur. Bu nedenle ölüm üzerine sözlü ve yazılı olarak birçok şey söylenmiştir. Hayatın doğal bir parçası olan ölümün birçok çeşidi vardır. Bunlardan biri de intihardır. Bu kavram kişinin hayatına bilinçli olarak son vermesini ifade etmektedir. Neredeyse bütün kültürlerde farklı şekillerde kendini gösteren bu olgu üzerine birçok bilim insanı fikir ileri sürmüştür. Bu sebeple intihara tarih boyunca sosyolojik, psikolojik, felsefi vb. birçok açıdan yaklaşılmıştır. Ayrıca her toplum bu olgu ile ilgili kendi ilke ve kurallarını ortaya koymuştur. Antik toplumlardan ilkel kabilelere kadar her kültür kendine göre intihar ile ilgili inanışlar ve mitler oluşturmuştur. Bu bağlamda intihar bazı toplumlarda kınanırken bazı toplumlarda ise hoş görülmüştür. Tarih boyunca bireysel veya toplu bir şekilde gerçekleştirilen intiharların temel nedenleri genellikle korku, keder, aşk, hastalık veya onur olmuştur.

Anahtar Sözcükler

Ölüm, İntihar, Günah, Antik Toplum, İlkel Kabile, Mit

Abstract

Death has been a mystery topic which interested all people all along the history. So a lot of things has been said about death via written and oral tradition. There is a lot of varieties of death which is a natural component of life. One of these is suicide. This means to kill oneself willingly. A lot of scientists has been set forth ideas about death which reveals it-self in all cultures. Therefore, suicide has been examined by sociology, psychology, philosophy etc. in history. In addition that every society has been revealed their own principles and rules in relation to this fact. Every culture from ancient societies to primitive tribes have been formed beliefs and myths related with suicide. While suicide is being condemned in some societies, it was accepted in some others. In history, reasons of individual and mass suicides are fear, grief, love, illness and honour.

Key Words

Death, Suicide, Sin, Ancient Society, Primitive Tribe, Mythos

Giriş

1. İntihar Kavramı

İntihar kelimesi Arapça “Nahr” kökünden türemiştir. “Nahr”, sözlükte bir hayvanı kesmek, boğazlamak anlamına gelmektedir. İftial babından “İntihar” ise kendini öldürmek demektir. Arapçada intihar eden kişiye “müntehir” denir.¹

Olumsuz anlamla yüklü olan intihar kavramı, Türkçe’de bir kimsenin toplumsal ve ruhsal sebeplerin etkisiyle hayatına son vermesi² veya kendini yok etmeye yönelik bir eylemde bulunması³ şeklinde tanımlanmaktadır. Batı dillerinde intihar olgusunu tanımlamak için kullanılan kelimelerin kökü Latince “*suicidium*”a dayanır. “Se veya suus” (kendi) ve “*caedere*” (öldürmek) kelimelerinden oluşan *suicidium*, 17. yüzyılın ortalarından itibaren İngilizce’ye, 18. yüzyılda da Fransızca’ya “suicide” şeklinde geçmiştir.⁴ Klasik dillerden Yunanca’da intihar olgusu “kendini kendi eliyle öldür-

¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995, s.867-868.

² *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, 1. cilt, Ankara, 1998, s.1092.

³ D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996, s.548.

⁴ <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/suicide?q=suicide> 05.04.2014.

mek” anlamına gelen “*autophonos*” sözcüğü ile karşılanmaktadır. Bunun yanında, Yunanca’da bu olgu, bir başkasının ya da kendisinin katili gibi anlamlara gelen “*authentēs*” kelimesiyle de ifade edilmektedir.⁵

2. İntihar Teorileri

Birçok bilim insanı psikososyal bir olgu olan intihar ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenmiş ve bununla ilişkili olarak kendi teorilerini ortaya koymuştur. Konumuz açısından önemli olan belli başlı teorileri sosyolojik, psikolojik ve felsefi olarak üçlü bir sınıflandırmaya ayırabiliriz.

2.1. Sosyolojik İntihar Teorileri

İntihar konusunda genel kabul gören ve kendisinden sonra gelen bilim insanlarını etkileyen temel teori, Fransız sosyolog Emile Durkheim’ın sosyolojik intihar teorisidir. Onun teorisine göre ölen kişi tarafından ölümle sonuçlanacağı bilinerek yapılan olumlu ya da olumsuz bir edimin doğrudan ya da dolaylı sonucu olan her ölüm olayı intihardır.⁶ Durkheim kapsamlı yaklaşımıyla bu olguyu sosyal bir gerçeklik olarak ifade etmiş ve intiharların nedenini toplumla bireyin birbiriyle uzlaşamamasına bağlamıştır. Ona göre toplum, bireye karşı görevini iyi yaptığında intihar oranları azalmakta tam tersi durumda ise bu oranlar artmaktadır.⁷ Durkheim, monografik bir çalışmaya dayanan bu teorisinden hareketle intihar olgusunu bencil intihar, elcil intihar ve kuralsızlık intiharı olmak üzere üçe ayırmıştır.

Bencil intihar, bireyin toplumsal çevresiyle bütünleşememesi sonucu meydana gelen intiharlardır. Durkheim’a göre bireyi kendi başının çaresine bakmak durumunda bırakan etkenler ne kadar çoğalırsa bu türden intihar olayları da o kadar artar. Bu tespite göre bencil intiharlar bireyselleşmeyi özendiren toplumlarda sıkça yaşanmaktadır. Bu durum özellikle

⁵ Eric Volant, *İntiharlar Sözlüğü*, Çev: Turhan Ilgaz, Sel Yayıncılık, Birinci Baskı, İstanbul, 2005, s.143-144.

⁶ Emile Durkheim, *İntihar*, Çev: Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011, s.25.

⁷ Wu Fei, *Suicide and Justice, A Chinese Perspective*, Routledge Publishing, New York, 2010, s.122.

günümüz modern dünyasında yalnızlığı ve bireyselliği ön planda tutan toplumların en temel sorunudur. Aile bağlarının zayıfladığı, kişinin tek başına ve kendi dünyasında yaşama tutkusunu abarttığı toplumlarda bu tür intiharlar kaçınılmaz olabilmektedir.⁸ Elcil intiharlarda ise tam tersi durum söz konusu olup birey, aşırı toplumsal bütünleşmişliğin etkisiyle intihara yönelmektedir. Durkheim'a göre bazı toplumlarda bireyin yaşamı adetler, gelenekler ve alışkanlıklarla katı bir biçimde sınırlanmıştır. Sert ve aşılmaz kuralların olduğu toplumlarda bireyler, toplumsal kurallar gereği düşünmeden kendilerini öldürebilmektedir. Durkheim'a göre elcil intiharlar bencil intiharların tam tersine baskıcı ve bireyi kurallarla denetlemeye çalışan dinsel veya siyasal toplumlarda yoğun olarak görülmektedir.⁹

Kuralsızlık intiharı, bireyin bir davranışta bulunurken herhangi bir ölçü veya toplumsal kuralı dikkate almamasından kaynaklanmaktadır. Durkheim'a göre bu tür intiharlar ölçsüz ve başıboş yaşayışın yaygın olduğu toplumlarda sıkça görülür. Özellikle günümüz ekonomi dünyasında maddeye dayalı hayatın sürdüğü toplumlarda bireyler aileyi, toplumsal düzenlemeleri ve standart bir yaşamı kabul etmemektedir. Böyle toplumlarda zorluklarla karşılaşan birey, tutunacağı bir dal veya kendini güvende hissedeceği bir ölçü bulamayınca hayatına son vermeyi kurtuluş olarak görebilmektedir.¹⁰

İntihar üstüne çalışmalar yapan Amerikalı sosyolog Pescosolido "*dini ağlar*" adını verdiği teorisiyle dindarlık ile intihar arasında ters bir ilişki olduğunu savunur. Ona göre kişinin dindarlığı arttıkça intihar etme isteği azalmakta; kişi dinden ve dini hizmetlerden uzaklaştıkça intihar etme isteği artmaktadır. Pescosolido, dindarlar arasındaki ağlar güçlü veya orta derecede olduğunda bireylerin intihardan uzak durduğunu söylemektedir. Ona göre özellikle dini ağlar zayıfladığında ve bireyler arasında birlik ve bütünleşme olmadığında bir kriz ortaya çıktığı için kişiler intihar etme eğilimi göstermektedir. Pescosolido'ya göre bireyler kendi ağlarının dışın-

⁸ Bkz. Durkheim, s.7.

⁹ Bkz. Durkheim, s.8.

¹⁰ Bkz. Durkheim, s.8.

da başka bir ağa yöneldiklerinde de intihar etme oranları artmaktadır. O, bunun sebebini bireyin kendi ağının dışına çıktığında kaderci bir anlayışı benimsemesi ve bu durumun kişilerde intihar etme isteğini kışkırtması şeklinde açıklamaktadır.¹¹

İntihar üzerine çalışmalar yapan Hindu sosyolog Jatava, Amerikalı sosyolog Melvin Seeman'ın teorisinin temeline yabancılaşma olgusunu koyduğunu söylemektedir. Jatava "A Philosophy of Suicide" adlı eserinde Melvin Seeman'ın intihar hakkındaki görüşlerini şöyle ifade etmektedir: "Ona göre değişen modern toplum kopma ya da soğuma anlamına gelen yabancılaşma durumunu ortaya çıkarmıştır. Seeman, bireyin kendini toplumdaki soyutlamasını onun kişiliğinin ve zihninin yalnızlaşması olarak görür. Böyle bireyler herkesten uzaklaştığı için sorunlarını tek başına çözmekte zorlanırlar. Melvin Seeman, yabancılaşma olgusu nedeniyle kapana kısılan bireyin intihar etmeyi bir kurtuluş yolu olarak gördüğünü ifade eder."¹²

Sosyolojik intihar teorileri bireyden çok toplumu merkeze alan bir yaklaşım sergilemektedir. Durkheim, Pescosolido ve Melvin Seeman'ın teorileri de bu bağlamda bireyin toplumla kurduğu ilişki üzerinden intihar olgusunu anlamaya çalışmaktadır. Birey toplumla pozitif bir ilişki kurduğunda onun varlığı daha anlamlı bir hale gelmekte ve o içinde yaşadığı topluma faydalı olabilmektedir. Fakat toplumla bağını koparmış birey sadece kendisine yoğunlaştığı için bu durum o kişide yalnızlaşma sorununu ortaya çıkarmaktadır. Sosyolojik teoriler bu noktada kişinin niçin kendisini toplumdaki yalnızlığını veya toplumun bireye hangi sebeplerden ötürü ilgisiz kaldığını araştırarak kişiyi intihara götüren saikler üstünde fikir yürütmektedir. Sosyolojik intihar teorilerinin araştırmalar neticesinde ortaya koyduğu fotoğraf, intihar olgusunun anlaşılmasında önemli rol oynamakta ve bireylerin sağlıklı bir ruh hali ile toplumda huzurlu bir şekilde yaşaması için onlara ışık tutmaktadır.

¹¹ Bernice A. Pescosolido & Sharon Georgianna, *Durkheim, Suicide and Religion: Toward a Network Theory of Suicide*, American Sociological Review, c. 54, sy. 1, Şubat 1989, s.33-48.

¹² D. R. Jatava, *A Philosophy of Suicide*, ABD Publishers, Jaipur, 2010, s.124.

2.2. Psikolojik İntihar Teorileri

Psikolojik intihar teorileri kişinin geçmiş yaşantıları, yaşadığı çevre, temel ihtiyaçları, ruhsal durumu, tutum ve davranışları gibi birçok psikolojik sebebi göz önüne alarak çeşitli değerlendirmelerde bulunmaktadır. Kişiyi intihara götüren psikolojik sebepleri anlamada ön plana çıkan önemli teorilerden biri Avusturyalı nöropatolojist ve psikiyatr Sigmund Freud'a aittir. O, saldırganlık ve cinselliğin bilinçaltı yoluyla insan hayatını derinden etkilediği görüşündedir. Freud'a göre ideal insanlığın tarihi, ahlakı, sanatı, bilimi, hukuku, savaşları, cinayetleri ve intiharları insanın bastırılmış olduğu bu cinsel dürtünün etkisiyle meydana gelmektedir.¹³

Freud, "*Yas ve Melankoli*" adlı makalesinde bireydeki çöküntü halinin etkilerini ortaya çıkararak intiharın psikanalitik açıklamasını yapmaya çalışır. Ona göre bu çöküntü hallerinde birey aşırı bencilliğini (*sadizm*) kendine yönelmektedir. Bu durumda üstben tarafından terk edilen ego, kendini bırakıp ölüme doğru gitmektedir. Makalesinde kişinin egosuyla içine yansıttığı sevgi nesnesinin kaynaşmış olduğunu vurgulayan Freud'a göre bu sevgi nesnesi kaybedilince kişi başka nesnelere yönelmektedir. Fakat kişi yeni nesnelere bulamayınca gerçeklikten uzaklaşmakta ve kaybetmiş olduğu nesneye saldırganlığını yönelterek onu yok etmeye çalışmaktadır. Freud'a göre bu durum melankolik kişilerin intihar etmelerinin en önemli nedenidir.¹⁴

Almanyalı psikanalist Erich Fromm intihar teorisinin merkezine bireyin sosyal güdülerini koyar. Ona göre bireysel ve toplumsal davranışlara bakıldığında açlık ve cinsellik insan güdülerinin küçük bir bölümünü oluşturur. Bunların dışında insanın rasyonel olan veya olmayan birçok güdüsü vardır. Bunlar aşk, şefkat, dayanışma, özgürlük, hakikat gibi pozitif; hırs, kıskançlık, narsizm gibi negatif güdülerdir. Ona göre bu güdüler insanları ileriye taşır ve heyecanlandırır. Aynı şekilde dinler, efsaneler, mitler; resim, müzik, tiyatro gibi sanatlar insan hayatını anlamlı ve değerli

¹³ Bkz. Jatava, s.115.

¹⁴ R. Uslu & O.E. Berksun, *Yas ve Melankoli* (Sigmund Freud, Mourning And Melancholia Çeviri), Kriz Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Ankara, 1992, s.4.

kılmaya çalışır. İnsanlar bu tutkular için hayatlarını riske atarlar. Bazen de bu tutkularına ulaşamadıklarında intihar ederler. Fromm'a göre açlık ve cinsellik gibi temel ihtiyaçlar için intihardan uzak duran bireyler sevgi ve nefret gibi sosyal güdüler söz konusu olduğunda hayatlarına son vermeyi göze alabilmektedir.¹⁵

Amerikalı psikiyatrist Karl Menninger'e göre intihar, kişinin ölüm ve yaşama isteği arasındaki bir çeşit savaştır. Bu düşünceden hareketle Menninger, ölüm arzusunun öldürme, öldürülme ve ölüm isteği şeklinde üç evreden oluştuğunu söyler. Menninger, başkasını öldürmek isteyen kişinin, aslında bilinçaltında kendini öldürme arzusunu gizlediğini belirtir. Ona göre başkasını öldürmeyi başaramayan insan bu isteği kendine çevirmekte ve son aşamada kendini öldürerek amacına ulaşmaktadır.¹⁶

Adler, Jung, Sullivan ve Zilboorg gibi psikolog ve psikiyatrlar güçlü veya zayıf egonun kişinin intihar edip etmemesinde belirleyici bir rol oynadığını ifade etmektedirler. Onlara göre güçlü bir ego intihara karşı koruyucu bir faktör olurken zayıf bir ego intihara yönelimli kişi için zayıflığın işareti olabilmektedir. Bu yaklaşıma göre özellikle egosu zayıf insanlar reddedilme durumuyla karşılaştığında narsistik bir yara alırlar. Bu yaralanma kişinin saldırganlığı kendine yöneltmesine neden olabilmektedir. Travma durumundaki zayıf egolu bu kişiler zihinsel ve duyuşsal olarak bazı problemlerle baş etmekte zorlanırlar.¹⁷ Neticede reddedilmenin getirmiş olduğu bu derin karamsarlık ve kararsızlık hali kişilerin kendilerini öldürmelerine sebep olmaktadır. Bu teoriye göre egosu güçlü insanlarda görüntü çok önemli olduğu için bir statü veya kimlik kaybı bu kişilerde bir tahribat yaratabilmektedir. Özellikle gençlerde bu durum çok belirgindir. Bu kişiler herhangi olası bir statü veya kimlik kaybında hemen intihara yönelmekte sakınca görmemektedirler.¹⁸

¹⁵ Erich Fromm, *The Anatomy of Human Destructiveness*, Holt, Rinehart and Winston Ltd. Publishing, New York, 1973, s.266.

¹⁶ Karl Menninger, *Man Against Himself*, A Harvest Book, New York, 1938, s.16-25.

¹⁷ Frederic T.L. Leong & Mark M. Leach, *Suicide Among Racial and Ethnic Minority Groups: Theory, Research and Practice*, Routledge Press, New York, 2008, s.27.

¹⁸ Glen Evans & Norman L. Farberow, *The Encyclopedia of Suicide*, Facts on File Press, 2. baskı,

Birey üzerinde odaklanan psikolojik intihar teorileri, kişiyi intihara götüren ruhsal sebepler üstünde durmaktadır. Kalıtım, çocukluk dönemindeki sorunlar, yaşanılan çevre, ruhsal ve zihinsel bozukluklar vb. birçok problem de bu teoriye göre kişiyi intihara götüren önemli nedenlerdir. Kişi yaşamı boyunca mutlaka çeşitli sorunlarla yüz yüze gelebilmekte ve böyle durumlarda çeşitli savunma mekanizmaları gösterebilmektedir. Kendisiyle barışık ve mutlu bireyler hayatta kalma konusunda zorlanmaz iken mutsuz ve problemlili insanlar herhangi bir engelle yüz yüze geldiğinde kendini öldürme davranışını bir seçenek olarak göz önünde tutabilmektedir. Psikolojik teoriler bireyin hayata tutunabilmesinde ve onun yaşamda karşılaşacağı çeşitli sorunları çözmesinde önemli rol oynamaktadır. Gelişen bilimin olanakları sayesinde bu teori kişileri çok iyi analiz ederek onlara olası sorunlar karşısında ne yapmaları gerektiği konusunda yardımcı olabilmektedir.

2.3. Felsefi İntihar Teorileri

Sosyolojik ve psikolojik yaklaşımların aksine daha kapsamlı olan felsefi intihar teorileri herhangi bir bilimsel kesinlik amacı gütmeyen ve genellikle düşünürlerin kendi öznel fikirlerinden oluşan yaklaşımlardır. Bunlardan biri Alman filozof İmmanuel Kant'a aittir. Ona göre intihar, doğru olmayan tiksindirici bir davranıştır. Tanrı onu iğrenç olduğu ve insanın manevi onurunu hayvanlık düzeyine indirdiği için yasaklamıştır. Kant, intiharın bu manevi iğrençliğinin tüm ahlakçı ve ilahiyatçılar tarafından ortaya konması gerektiğine inanır. Ona göre intihar etmek isteyenler genellikle mutluluğu çok değerli gören ve bunu herkese kanıtlamaya çalışan kişilerdir. Böyle kişiler eğlencedeki yapay değerın tadına vardığı için tatminsiz bir şekilde sürekli ve yeniden onu elde etmek isterler. Eğer bunu bulamazlar ise keder ve hüzne kapılarak intihar ederler.¹⁹

New York, 2003, s.216-217.

¹⁹ İmmanuel Kant, *Ethica*, Çev: Oğuz Özügül, Pencere Yayınları, İstanbul, 2003, s.168.

Kant'ın aksine intiharı olumlayan Fransız yazar ve filozof Albert Camus'ya göre felsefenin en önemli sorunu intihardır. Ona göre hayatın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir. İnsanın öncelikle hayatta bu soruya bir yanıt bulması gerekir. Eğer buna bir yanıt bulunamıyorsa insan için hayat bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Camus'ya göre kendini öldürmek, içindekini söylemek ve yaşam için çabalamaya değmez demektir. Hayata sürekli karamsar bir pencereden bakan Camus, insanın bir amacının dünyada daha uzun süre kalmak olduğunu ifade eder. Fakat intihar ona göre bu uzun yaşama isteğine vurulan bir kettir.²⁰ Kendini öldürme, Camus açısından planlı olmayan ve sonuçları düşünülmeden yapılan bir eylemdir. İnsanın endişeleri, korkuları ve hırslarının çözümü için intihar etmeyi öneren Camus, bu eylemi gerçekleştirmenin birçok yolu olduğunu söyler. Aşırı dozda ilaç almak, demiryolu raylarında uzanmak, silah ya da tüfekte kendini öldürmek, zehir içmek ve kendini bir ağaca asmak bunlardan bazılarıdır.²¹

Albert Camus gibi hayata pesimist bakan ve intiharı olumlayan Alman yazar ve filozof Schopenhauer, pesimist bir anlayıştan hareketle insanın dünyadaki tüm çabalarının kötülük ve üzüntü ile sonuçlanacağına inanmaktadır. Onun felsefesine göre insanoğlu küçük balığın büyük balık tarafından yutulduğu bir dünyada yaşamaktadır. İnsanın hayatının sefalet ve kötülükten geldiğini belirten Schopenhauer, bu hayatın yaşanmaya değer olmadığını ifade eder. Ona göre gerçek olan, eninde sonunda insanın yutulacağı dalgalarla yüz yüze gelecek olmasıdır. Nihayetinde ölümün herkesi fethedeceğini söyleyen filozofa göre insanlar temelde bencil olduğu için insanlık tarihi cinayet, soygun ve yalanlarla doludur. Ona göre bu durumda intihar, insan için kötülüklerden kurtulmanın önemli bir yoludur.²²

²⁰ Albert Camus, *Sisifos Söyleni*, Çev: Tahsin Yücel, Can Yayınları, 19. baskı, İstanbul, 2012, s.21-23.

²¹ Bkz. Jatava, s 6.

²² Bkz. Jatava, s.2.

İskoç tarihçi ve filozof David Hume da intihar üzerine yazdığı makalesinde bu eyleme insanın mutluluğunu ve güvenliğini sağlayan bir çözüm yolu olarak bakmıştır. O, intiharın Tanrı'ya, komşuya ve insanın kendisine karşı olan görev ve sorumluluklarına ters düşmediğini söylemiştir.²³ Bir insanın intiharının topluma zarar vermediğini belirten Hume, bireyin toplumla olan sözleşmesinin karşılıklı menfaatlere dayandığını ifade etmiştir. Ona göre eğer toplum kişiye hiçbir şey veremiyorsa ve onun için yaşamı daha katlanabilir hale getiremiyorsa kişinin kendini öldürerek sözleşmeyi hükümsüz yapma hakkı vardır. Hume açısından intihar eden bir kimse kendini aşağılamış da değildir. Bu nedenle Hume, sürdürülebilir olduğu müddetçe herkesin yaşamına sahip çıkmasını istemiş; hayatın çekilemez olduğu durumlarda ise intiharı insana bir kurtuluş yolu olarak önermiştir.²⁴

Psikolojik sorunları olan ve çalkantılı bir hayat geçiren Alman şair ve filozof Nietzsche de intiharı olumlayanlardandır. Ona göre insan tek başına hayatta kalacak kadar güçlü değildir. İnsanın güçlü olma tutkusuna rağmen korku, kıskançlık ve kaygı gibi bazı etkenler kişiyi intihara götürebilmektedir. Ona göre güçlü insan bu kaygılardan kurtulmalı ve varoluşunu tamamlamak için kendisi ölümünü seçmelidir.²⁵ Bu nedenle Nietzsche, gururlu bir şekilde yaşamak mümkün olmadığı takdirde insanın gururlu bir şekilde ölme hakkını kullanması gerektiğini söyler. Ona göre insanın kendi isteğiyle seçtiği ölüm, doğru zamanda, çocukların ve şahitlerin yanında; aydınlık ve sevinçle gerçekleştirilen ölümdür. Nietzsche'ye göre en aşağılık koşullarda gerçekleşen ölüm, özgürce olmayan ölümdür. Bu yüzden insan, yaşama olan sevgisi nedeniyle ölümü daha farklı istemelidir. Ona göre kişi tesadüf eseri veya baskıyla değil özgürce, bilinçli ve onurlu bir şekilde ölmeyi göze alabilmelidir.²⁶

²³ David Hume, *Essays on Suicide and the Immortality of the Soul*, 1783 edisyon ve <http://www.Abika.com>, s.4.

²⁴ Bkz. Hume, s.7.

²⁵ Bkz. Jatava, s.3.

²⁶ Friedrich Nietzsche, *Putların Alacakaranlığında ya da Çekiçle Felsefe Yapmak*, Çev: Firuzan Gürbüz, Sis Yayıncılık, 2. baskı, İstanbul, 2013, s.77.

İntihar olgusu üzerine tarih boyunca birçok filozof kendi perspektiflerinden hareketle yorumlar yapmışlardır. Bu yorumların olumlu veya olumsuz olması genellikle filozofların hayata nasıl baktıklarıyla ilgili olmuştur. Hayatı kötümser gören düşünürlerin ölüm ve intihar hakkındaki görüşü de bu doğrultuda olmuştur. Fakat dünyaya pozitif bakanlar çoğunlukla yaşamı önemsemiş ve intiharı olumsuz bir eylem olarak görmüşlerdir. Felsefi yaklaşımlar intihar olgusunun farklı açılardan ortaya konması açısından önemli değerlendirmeler ortaya koyabilmektedir. Çünkü insanlık tarihi benzer acıları çeken veya aynı mutlulukları yaşayan insanlarla doludur. Dolayısıyla herhangi bir zamanda bir filozofun intihar üstüne söyledikleri farklı bir zamanda başka bir insan için önemli bir veri olabilmektedir. Düşünürlerin intihar olgusuna yaklaşımları intiharı önleme noktasında kapsamlı analiz ve değerlendirmeler sağlamak suretiyle insanlara önemli yardımlarda bulunmaktadır.

3. Antik Toplumlarda İntihar

İntihar, insanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar varlığını sürdürmüş bir olgudur. Çünkü insanın olduğu her yerde insana dair her şey yaşanabilmektedir. Hayat ve ölümsüzlük duyguları nasıl insanlar için her zaman değerli olmuşsa aynı şekilde ölüm ve intihar da onlar için hep gizemli olmuştur. İntihar neredeyse her toplumda kendine özgü bir formda ortaya çıkmıştır. Bu anlamda bilim insanları tarafından tarihin başlangıcından Ortaçağ'a kadar sürdüğü kabul edilen antik dönemdeki toplumlarda da bu olgu karşımıza çıkmaktadır.

Antik Yunan toplumlarının tarihi, nedenleri çok çeşitli intiharlarla doludur. Antik Yunan'da meydana gelen bu intiharların sebeplerinden hastalık, acılardan kurtulma ve yaşlılık ön plana çıkmaktadır. Daha çok bireysel kararların neticesinde gerçekleşen bu intiharların altında yatan temel düşünce, soylu insanların kendini hastalıklı bir beden içinde görmekten kaçınması ve yaşlılığın getirdiği titreklilik ve bunaklığın hâkimiyetine girmekten kurtulma isteğidir. Bu dönemin soylu insanına göre çaresiz ve hastalıklı bir şekilde yaşamak insan onuru ile bağdaşmayan bir durumdur.

Bu sebeple antik Yunan'da acizce yaşamaktansa kendini öldürmek asil bir davranış olarak görülmekteydi.²⁷

Bu dönemde intihar olgusunu sorgulayan birçok felsefeci onun lehinde fikirler ortaya koymuştur. Örneğin Kyreneciler, Kynikler ve Stoacılar özgürlüğü insanın kendi yaşamı ve ölümü hakkında karar verebilmesi olarak görmüşlerdir. Onlara göre yaşam iyiye insan onuruna uygunsuz ve üzüntüden çok sevinç getiriyorsa sürdürülmeyi hak eder. Aksi durumda yaşamak deliliktir. Bireyci olan Kyreneciler yaşam konusunda karamsar bir tablo çizmişlerdir. Hocaları Hegesias, çok sayıda intihara yol açtığı için İskenderiye'den kovulmuştur. Kynikler makul bir yaşam sürülemiyorsa ondan tümüyle vazgeçilmesi gerektiğini öğütlemişlerdir. Filozof Antisthenes, yeterince zeki olmayanların kendilerini asmaları gerektiğine inanmaktaydı. Diogenes, insanın yaşarken ölümden korkmamasını ve iyi bir yaşam sürmediğinde kendini öldürmesi gerektiğini söylemiştir.²⁸

Antik Yunan'da bazı filozoflar intihar olgusunu tasvip etmemiş ve onun aleyhinde fikirler ileri sürmüşlerdir. Bunlardan biri olan Pythagoras'a göre ölümden sonra ruh yaşamaya devam eder. Dünyevi yaşam, tanrılar tarafından insanlara verilen bir ceza biçimidir. İlahi ölümsüzlüğe ulaşmak için kişi yaşamı boyunca matematik ve felsefe çalışarak kendini arındırmalıdır. Ruh, ancak bu şekilde cennetteki kaynağına ulaşarak özgürlüğüne kavuşabilir. Pythagoras'a göre kişi, Tanrı'yı memnun etmeye çalışmalı ve O'nun kendisine özgürlüğünü bahşetmesini beklemelidir. Kişi bunu yapmak yerine intihar ederse Tanrı'nın buyruklarına karşı çıkmış olur.²⁹ Yine Pythagoras'a göre ilahi ruhun geçici olarak yaşadığı insan bedeni, yüce bir değere sahiptir. İntihar, bu bedeni yok ederek manevi dengeyi bozmaktadır. Buradan hareketle Pythagoras, yaşam hakkındaki felsefesini üç ilkeye dayandırmıştır. Bunlar, Tanrı'nın var olduğu, insanın temel görevinin

²⁷ Henry Romilly Fedden, *Suicide: A Social and Historical Study*, Benjamin Blom İNC Publishers Press, New York, 1972, s.27-29.

²⁸ Georges Minois, *İntiharın Tarihi, İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumunu*, Çev: Nermin Acar, Dost Kitabevi, Ankara, 2008, s.57.

²⁹ James Gutmann, *Death: Western Philosophical Thought, Encyclopedia of Bioethics*, Düzenleyen Warren T. Reich, c. 1, The Free Press, New York, 1978, 236.

daima O'nun emirlerine itaat etmek olduğu ve bu itaatin sonucu olarak kişinin intihar etmemesi gerektiği ilkesidir.³⁰

Antik Yunan filozofu Platon da intiharı ilke olarak tasvip etmemiştir. Ona göre birey, kendi çıkarlarına göre düşünmemeli ve kendine bu hayatta rol veren Tanrı'ya karşı görevlerini yerine getirmelidir. Platon, “Devlet” adlı kitabında intihara karşı olduğunu açıkça belirtirken³¹ “Yasalar” adlı kitabında kendini öldüren kişinin halk mezarlığına gömülmemesi gerektiğini ifade etmiştir.³² İntihara karşı olumsuz bir duruş sergileyen Platon utanç, aşırı üzüntü, yoksulluk, şansızlık ve dış baskılar altında intihar etmeyi istisnai durumlar olarak görmüştür.³³

Bir diğer antik Yunan filozofu Sokrat'a göre tanrıların mülkü olan insanın canına kıyması onların gazabına sebep olmaktadır. Fakat Sokrat bazı durumlarda intiharın zorunlu bir hal aldığını bu durumu tanrıların izninin bir işareti gibi görmek gerektiğini söylemiştir.³⁴ Yunan filozofu Aristo ise daha katı bir yaklaşımla intiharı hiçbir durumda onaylamamıştır. Ona göre intihar, devlete karşı işlenmiş adil olmayan bir yurttaşlık suçudur.³⁵ Aristo hastalık ve sakatlık nedeniyle üretkenliğini yitirmiş yurttaşların dahi intihar etmelerini doğru bulmamıştır. O, ayrıca acı veren herhangi bir durumdan kaçmak için kendini öldürmeyi korkakça bir davranış olarak görmüştür. Aristo'ya göre cesurca olan davranış bütün olumsuz şartlara rağmen hayatta kalabilmektir.³⁶

Antik Yunan'da mistik ve dini unsurlara önem veren Yeni Plâtoncular da intiharı kınamıştır. Bu akımın öncüsü Plotinos'a göre intihar ölünün

³⁰ Paul Carrick, *Medical Ethics in Antiquity: Philosophical Perspectives on Abortion and Euthanasia*, D. Reidel Pub. Cop., Boston, 1985, s. 134.

³¹ Platon, *Devlet*, Çev: Sabahattin Eyyüpoğlu- M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992, s.96.

³² Platon, *Yasalar*, Çev: Candan Şentuna- Saffet Babür, Kabalci Yayınları, İstanbul, 1994, s.352.

³³ Margaret Pabst Battin, “Suicide”, *Encyclopedia of Bioethics*, Düzenleyen Stephen Garrard Post, Thomson Gale Press, 3. baskı, c. 4, New York, 2004, s. 2477.

³⁴ Hayati Hökelekli, “İntihar Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, T.D.V Yayınları, 22.Cilt, İstanbul, 2000, s.351.

³⁵ Bkz. Battin, s.2477.

³⁶ Bkz. Carrick, s.143.

ruhunu bozar ve ruhun bedenden ayrılıp gök küreye kavuşmasını engeller. Fakat Plotinos fiziksel acı, yaşlılığın getirdiği hastalıklar ve esaret işkenceleri gibi durumlarda intihar edilmesini doğru bulmamıştır. Kendisi de intihara teşebbüs etmiş ve hocasının müdahalesi sonucu kurtarılmış olan Yeni Plâtoncu düşünür Porphyrios, intiharın her türlüünü kınamıştır. Benzer şekilde ruhun varlığını ve ölümsüzlüğünü kabul eden dönemin akımlarından Orpheuşçuluk, Tanrısal bir kararla bedenine hapsedilmiş olan ruhun oradan ancak Tanrısal bir kararla çıkabileceğini söyleyerek intihara karşı olduğunu belirtmiştir.³⁷

Haz ve sevinci merkeze alan akılcı bir düşünce akımı olan Epikürosçuluk daha ılımlı bir yaklaşım sergileyerek intiharı büyük bir suç olarak görmekten kaçınmıştır. Helenistik felsefenin düşünürlerinden olan Epiküros hayatın keyif vermemesi durumunda sonlandırılabilirliğini söylemiş fakat son kertede o da intihara karşı çıkmıştır. Çünkü Epikürosçulara göre yaşam ne olursa olsun değerlidir. Bu düşünce sistemine göre mezarda çürüyüp gitmek için yaşamını sonlandırmak doğru bir davranış değildir.³⁸

Doğaya uygun yaşamayı felsefe edinen Stoacılığın intihar karşısındaki tavrı, insanın gerektiği zaman canına kıyabileceği şeklindedir. Onlara göre intihar, önlenemeyen kötülüklerden kaçıştır. İnsan için ölüm kapısı her zaman açıktır ve intihar bu anlamda önemli bir çıkış yoludur. Bu yaklaşımdan dolayı Stoacılığın kurucusu Zenon, doksan sekiz yaşında yaralanan ayağının şiddetli acısı nedeniyle intihar etmiştir. Stoacılığın temsilcilerinden Kleantes, diş eti iltihabından sonra kendini aç bırakarak ölümü beklemiştir.³⁹

İntihar olgusu Antik Yunan'da sadece filozofların değil aynı zamanda mitolojinin⁴⁰ de ilgi alanına girmiştir. Bu anlamda antik Yunan mitolojisi

³⁷ Bkz. Minois, s.69.

³⁸ Alexander William Mair, *Suicide Greek and Roman, Encyclopedia of Religion and Ethics*, Düzenleyen James Hastings, Charles Scribner's Sons Press, c. 12, New York, 1966, s.30.

³⁹ Bkz. Gutmann, s.238.

⁴⁰ Mitoloji dinlerin açıklamaya çalıştığı bazı konular hakkında gizemli ve abartılı bilgi veren bir bilimdir. Onun temel kavramlarından olan mitos eski zamanlarda gerçekleşmiş kutsal öyküleri anlatmaktadır. Mitoslar bu olayları insanların anlayabileceği yalın ve semboller içeren bir dille

keder, bir akrabanın kaybı, terk edilme, hüsrân, korku, utanç, tecavüz, karşılıksız aşk ve ensestînin neden olduğu intiharlarla doludur.⁴¹ Örneğin Yunan mitolojisinde Pyramus'la Thisbe birbirini çok seven iki âşıktır. Bir gün ormanda buluşmayı kararlaştırırlar. Ormana daha önce giden Thisbe, bir dişi aslana rastlar. Kız korkup kaçarken başındaki örtüsü düşer. Aslan onu kanlı ağzıyla ısırıp yırtar. Biraz sonra gelen Pyramus, sevgilisinin yırtık ve kanlı örtüsünü görünce Thisbe'yi vahşi hayvanlar paralandı zanneder. O acıyla kılıcını göğsüne saplar. Bu sırada aslandan kurtulup dönen kız, Pyramus'u ölmüş halde bulur. O da hemen sevgilisinin kılıcını yerden alıp göğsüne saplar. Bu olaydan sonra orada dökülen iki aşğın kanıyla o zamana kadar beyaz olan dutlar kıpkırmızı olur.⁴²

Yunan mitolojisinde önemli intiharlardan biri Oidipus ile İokaste'nin kızı Antigone'nin intiharıdır. Antigone, kardeşi İsmene ile birlikte sürgüne giden kör babasına eşlik ederek Atina yakınındaki Kolonos'a sığınır. Amcası Kreon onu kaçırmak istediğinde Theseus tarafından kurtarılır. O sırada Antigone, babası Oidipus'un 'benden sonra çocuklarım birbirini öldürecek' şeklindeki kehanetini hatırlar. Antigone, kardeşler arasındaki bu teke tek dövüşü önlemek için Thebai'ye geri döner. Fakat uğursuz kehanet durdurulamaz. Antigone'nin kardeşleri Eteokles ve Polynikes birbirlerini öldürürler. Thebai'nin yeni hâkimi, amcası Kreon olur. Antigone, kardeşlerinin cesetlerini gömmek ister. Onların üstüne sembolik olarak bir tutam toprak atar. Bunu yaparken tutuklanır ve amcası Kreon tarafından ölüme mahkûm edilir. Kreon, kızı canlı canlı bir kaya mezarına kapattırır. Antigone orada kendini asar. Kreon'un oğlu ve Antigone'nin nişanlısı olan

anlatır. Mecazlı bir üslupla anlatılan bu öyküler yaratılış, ölüm, kahramanlık ve aşk gibi konuları işlemektedir Bkz. Baki Adam & Mehmet Katar, *Dinler Tarihi*, AÖF Yayınları, 6. baskı, Eskişehir, 2005, s.23.

⁴¹ Elise P. Garrison, *Suicide in Classical Mythology: An Essay*, Texas A. & M. University College Station, Texas, 2000, s.2.

⁴² Nüzhet Haşim Sinanoğlu, *Grek ve Romen Mitolojisi*, Kaynak Yayınları, 2. basım, Ankara, 1999, s.52.

Haimon, onun kendini astığını görünce canına kıyar. Oğlunun acısına dayanamayan annesi de kendini öldürür.⁴³

Hile ve entrikaya dayalı ölüm Yunan mitolojisinde sıkça işlenen bir temadır. Bunun en tipik örneği Sisypnos'un intiharıdır. Mitolojiye göre Sisypnos Zeus'un, Asopos'un kızı Aigina'yı kaçırdığını tanrılara ihbar eder. Bunun üzerine Zeus, Sisypnos'u yakalamak için ölüm tanrısı Thanatos'u görevlendirir. Ancak Sisypnos, ölüm tanrısını kurnazlığıyla yakalar ve zincire vurur. Thanatos esir edildiği için artık bundan sonra kimse ölmemektedir. Bunun üzerine Zeus olaya müdahale eder ve Ölüm'ü serbest bırakır. Böylece Sisypnos ölür. Ancak kurnaz Sisypnos, ikinci bir hileyle karısının vefasızlığını bahane göstererek Hades'ten kendini dünyaya geri göndermesini ister. İsteği kabul edilip ölümler dünyasından yeryüzüne dönen Sisypnos, burada mutlu günler geçirir. Fakat günü gelince Sisypnos yaşlılıktan ölür. Onun ne kadar kurnaz birisi olduğunu unutmamış olan cehennem Tanrıları, Sisypnos'a sonu gelmez bir ceza verirler. Mitolojiye göre o artık sonsuza kadar devasa bir kayayı bir tepenin üzerine çıkaracak ve tam zirveye vardığında yeniden aşağı yuvarlanan kayayı yine yukarıya itmek zorunda kalacaktır.⁴⁴

Bu ceza Yunan mitolojisine göre Sisypnos'un intiharıdır. Çünkü o ölümün kısır döngüsünde sonsuza değin gidip gelmektedir. Sisypnos'un iniş çıkışları bir ilerleme değil sürekli bir tekrardır. Taşı zirveye iten Sisypnos, sürekli bu tekrar içinde boğulup gitmektedir. Onun aldığı bu ölüm cezası aslında Sisypnos'un kendini, kendi eliyle öldürmesidir. O zirveye ulaşır ulaşmaz taşın ağırlığından kolları ve bacakları terden sıılsıklam olmakta ve cezasının bedeli olarak gerisin geri taşla birlikte aşağı yuvarlanmaktadır. Böylece Sisypnos her seferinde o kayayla kendini öldürmüş olmaktadır.⁴⁵

⁴³ Gerhard Fink, *Antik Mitolojilerde Kim Kimdir?*, Çev: Ümit Öztürk, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995, s.46.

⁴⁴ Yves Bonnefoy, *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, Çev: Levent Yılmaz, Dost Kitabevi, 2. Cilt, Ankara, 2000, s.877-879.

⁴⁵ Robert Graves, *The Greek Myths*:1, c. 1, Penguin Books, Middlesex, 1964, s.218.

Yunan mitolojisinde intihar ile ilgili diğer bir örnekte Leandros, sevgilisi Hero ile buluşmak için onun tuttuğu meşalenin ışığında her gece Çanakkale Boğazı'nı yüzerek geçer. Fakat bir gece fırtınaya tutulup boğulur. Dalgalar cesedini sevgilisinin onu beklediği sahile kadar götürür. Hero bu acıya dayanamaz ve kendini denize atar.⁴⁶ Bunun yanında Agamemnon ve Klutaimnestra'nın kızları olan İphigeneia'nın intiharı da bilinen mitolojik bir olaydır. Yunan donanmasının Troya'ya kadar gitmesi için Tanrıça Artemis'e bir kurban verilmesi gerekmektedir. Babası ona bu durumu anlatınca İphigeneia kendini kurban eder.⁴⁷

Yunan mitolojisinde intiharla özdeşleştirilen önemli figürlerden biri de İokaste'dir. O, Oidipus'un hem annesi hem de karısıdır. Mitolojide adı Epikaste olarak geçen İokaste, Thebai'li Menoikos'un kızı ve Kreon'un kız kardeşidir. Thebai kralı Laios'la evlenir ve Oidipus adlı bir oğlu olur. Laios'un öldürülmesinden sonra oğlu olduğunu bilmediği Oidipus, Thebai tahtına çıkınca İokaste onunla evlenir. Uzun yıllar birlikte yaşayan Oidipus ve İokaste'nin Eteokles ve Polynikes adlı iki erkek çocuğu, Antigone ve İsmene adlı iki kız çocuğu olur. Fakat sonunda gerçek anlaşılır ve İokaste Oidipus'un öz oğlu olduğunu anlar. İokaste işlediği bu doğadışı suç sebebiyle kendini asar.⁴⁸

Antik dönemde Yunanlılarda olduğu gibi Romalılar arasında da intihar yaygın bir olgu olmuştur. Birçok Romalı düşünür intiharın lehinde veya aleyhinde fikir ileri sürmüştür. Örneğin Roma Stoacıları kendini öldürmeyi bir sorumluluk olarak görüp onu akıllı bir adamın yapacağı uygun bir eylem olarak ifade etmişlerdir. Roma Stoacıları, kendini bilinçli olarak öldüren genç Cato⁴⁹'yu örnek gösterip insanlara bu eylemi yapmayı

⁴⁶ Bkz. Sinanoğlu, s.53.

⁴⁷ Kathleen N. Daly, *Greek and Roman Mythology A to Z*, Revised: Marian Rengel, Facts on File, New York, 2004, s.71.

⁴⁸ Herbert Jennings Rose, *A Handbook of Greek Mythology*, Routledge Publishing, Londra, 2005, s.156.

⁴⁹ M.Ö. 95-46 yılları arasında yaşamış olan Marcus Porcius, genç Cato adıyla ve Stoa'cı görüşleriyle bilinen Romalı bir senatördür. O topluma ve Site'ye sadık olduğunu kanıtlamak ve Sezar'a muhalefet etmek için kendini genç yaşta kılıç darbesiyle öldürmeye çalışmış fakat ölmeyince elleriyle yarasını açarak kendini öldürmüştür. Cato, kamusal özgürlükler adına yaşamayı kendine prensip edinen bir politikacıdır. Bkz. Volant, s. 60-61.

tavsiye etmişlerdir.⁵⁰ Bu yüzden Pliny⁵¹, Epictetos⁵² ve Marcus Aurelius⁵³ gibi Roma entelektüelleri intihar konusunda Cato'ya benzer tavırlar sergilenmesini önermişlerdir.⁵⁴ Cato gibi Seneca⁵⁵ da, Neron⁵⁶'un kendini ihanet suçlamasıyla idama mahkûm edeceğini düşündüğü için zehir içerek ve bileklerini keserek intihar etmiştir⁵⁷

Antik Roma uygarlığında intiharı destekleyenler olduğu gibi ona karşı çıkanlar da olmuştur. Örneğin, MÖ 106-43 yılları arasında yaşamış Romalı devlet adamı ve hatip Cicero dinsel ve sosyal gerekçelerle intiharın meşruluğunu reddetmiştir. İntiharı özünde ne iyi ne de kötü bir eylem olarak ifade eden Cicero onu daha çok kişinin karakterine ve sosyal konumuna bağlamıştır. Aynı koşullar altında kimi insanların kendini öldürmeyi tercih ederken kimilerinin de yaşamayı seçtiğini söylemiştir. Ona göre her insan karakteri ile uyumlu bir ölümü seçmek zorundadır. Cicero ve onun gibi yönetici ve bilginlerin intihara karşı olumsuz bakışı Roma yönetimine

⁵⁰ Bkz. Battin, s.2478.

⁵¹ 61-120 yılları arasında yaşamış hem hukukçu hem de edebiyatçı olan Romalı bir entelektüeldir. Onursuzca ve ıstıraplı bir şekilde ölüm korkusu yaşamaktansa intihar etmenin meşru olduğunu söyleyen bu düşünürü göre intihar tutkunun değil aklın işidir. Bkz. Volant, s.230-231.

⁵² 50- 125 yılları arasında Roma'da köle olarak satın alınıp yaşamış Stoacı filozoftur. Ona göre hayat dilediğimiz zaman durdurabileceğimiz nedensiz bir oyundur. İntihar konusunda çocuklardan daha korkak olmamak gerektiğini belirten filozof, yaşam denen oyundan hoşlanılmadığı takdirde çocukların oyundan çekildiği gibi hayattan çekilip gitmek gerektiğini belirtmiştir. Bkz. Volant, s.88-89.

⁵³ 121-180 yılları arasında yaşamış Roma imparatoru ve Stoacı filozoftur. "Kendim İçin Düşünceler" adlı kitabın sahibi filozof, yaşlı ve hasta haldeyken kaygılarını ve kişisel düşüncelerini burada açıklamıştır. Önemli olanın ahlaki yaşam, iyilik ve dürüstlük olduğunu belirten Marcus, bu güzel durumların azalması halinde dünyayı terk etmek gerektiğini söylemiştir. Bkz. Volant, s.190-191.

⁵⁴ Bkz. Hökelekli, s.351.

⁵⁵ M.Ö. 4- M.S. 65 yılları arasında yaşamış Romalı düşünür ve drama yazarıdır. Aynı zamanda İmparator Neron'un danışmanı olan Seneca, bir komploya kurban gitmiş ve bunun sonucunda intihar etmiştir. Yaşam ve ölüm üstüne birçok felsefe kitabı yazan düşünür kendisi de yaşamı boyunca astımından muzdarip olduğu için hayatına son verme düşüncesiyle meşgul olmuştur. Önemli olan uzun yaşamak değil iyi yaşamak olduğunu belirten Seneca, en iyi ölümün ise insanın hoşuna giden ölüm olduğunu dile getirmiştir. Bkz. Volant, s.252-254.

⁵⁶ 37-68 yılları arasında yaşamış Roma İmparatorudur. Cladius Nero olarak bilinen bu imparator döneminde Hıristiyanlar çok şiddet görmüşlerdir. Zalimliğiyle bilinen bu imparatorun döneminde Peter ve Pavlus'un da öldürüldüğü düşünülmektedir. Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, 1. basım, Ankara, 1998, s.283.

⁵⁷ Bkz. Gutmann, s.238.

de yansımıştır. 5. Roma Kralı Tarquinius döneminde onun zorba yönetimini protesto etmek için intihar edenlerin cesetleri çarımha gerilmiştir. Amaç, ölülerin ruhlarının kraldan intikam almasını engellemektir.⁵⁸ Bu inanıştan hareketle Roma'da çarımhtan indirilen kurbanların cesetleri geleneksel cenaze töreni yapılmadan ve gömülmeden öylece şehrin dışına atılmaktaydı.⁵⁹

Antik Roma mitolojisinde intihar ile ilgili birçok mitos bulunmaktadır. Örneğin Aeneas ve Dido arasında geçen ve intiharla sonuçlanan aşk mitolojisi dikkat çekici bir örnektir. Bu mitoloji bir aşk ikilemiyle başlayıp Dido'nun intiharıyla son bulmaktadır. Dido'nun intihara giden yolu Kuzey Afrika'da bugünkü Tunus kıyılarında bir kale inşa etmekle başlar. Ülkenin kralı İarbas, onunla evlenmek ister fakat o bir daha evlenmemeye ant içtiği için buna yanaşmaz. Mitolojinin sonunda Dido bu evlilikten kurtarmak için kendini ateşe atarak intihar eder.⁶⁰

Aeneas ile Dido arasındaki bu aşk ilişkisinin farklı ve detaylı bir anlatımı daha bulunmaktadır. Burada olay Aeneas'ın Kartaca topraklarına ayak basmasıyla başlar. Kraliçe Aeneas, Troyalı kahraman Dido'yu görür görmez çarpılır ve aşkı ona her şeyi unutturur. Bir av sırasında fırtına ve doludan kaçan Troyalı kahramanla Kartacalı kraliçe bir mağaraya sığınır. Orada Eros'un oklarına dayanamazlar ve büyük bir aşkla birbirlerine sahip olurlar. Bu sırada Fama adında bir tanrıça ortaya çıkar. Dedikoduyu simgeleyen Fama, dünyanın dört bir yanına gidip Dido'nun Aeneas'la birlikte olduğu haberini yayar. Bunu duyan Kral İarbas, Dido'nun bir yabancıyla birlikte olmasını rezalet sayarak onu sıkıştırır. Bu sırada tanrılar araya girer ve Aeneas'a haberci gönderirler. Aeneas, Dido'nun yanında yaşayamayacağını anlar. İtalya'ya gidip yeni bir kent kurmak ister. Aeneas gizlice kaçmaya hazırlanırken Dido bunun farkına varır ve aralarında büyük bir kavga başlar. Dido, sevgilisini kalmaya ikna edemeyince bir odun yığını

⁵⁸ Ambitiosa Mors, *Suicide and Self in Roman Thought and Literature*, Routledge Press, New York, 2004, s.71.

⁵⁹ Bkz. Rose, s.23.

⁶⁰ Evelyn Wolfson, *Roman Mythology*, Enslow Publishers, Berkeley, 2002, s.71.

hazırlatıp aralarındaki aşkı anlatan ne varsa hepsini oraya yığar. Gece yarısı tanrıların isteği üzerine Troyalılar yelken açtıklarında Dido, Aeneas'ın gidişini gözler. Sonra kılıcının üstüne atlayarak kendini öldürür. Dido'nun cesedi yakılan ateşin içine atılır. Uzaklaşan Aeneas ufukta sevgilisinin yanan bedeninin yükselen dumanlarını görür.⁶¹

Afrika kıtasında yaşayan antikçağın önemli medeniyetlerinden olan antik Mısır'da insanların yaşama olan güçlü sevgisi onların intihar davranışında bulunmasında caydırıcı bir rol oynamıştır. Fakat buna rağmen kendini öldürme antik Mısır'da başvurulan bir ölüm metodudur. Örneğin Mısır tarihinin yirminci hanedanı III. Ramses (MÖ 1198-1167) bir suikast sonucu öldürülür. Bu dönemde Ramses'in katillerini bulmak için bir komisyon oluşturulur. Araştırma komisyonu önce 70 sonra da 18 kişiyi suikaste karıştıkları gerekçesiyle suçlu bulur. Onlara kendilerini öldürme cezası verilir. Bunun üzerine oradakilerin hepsi intihar etmek zorunda kalır. Antik Mısır tarihinde bu olay zorunlu intihar kategorisine konulmaktadır. Mısır'da bir ceza olarak kendini öldürme normal ölümden çok daha aşağılayıcı bir yöntem olarak kabul edilmiş ve bu gelenek uzun yıllar devam ettirilmiştir.⁶²

Antik Mısır'da intihar olgusu hem resimlere hem de manzum eserlere konu olmuştur. Bu dönemde özellikle resimlerde ölüm ve intihar cesetlerle dolu bir nehrin akan iki kolu şeklinde tasvir edilmiştir.⁶³ Yine intihar ile ilgili yapılan araştırmalar M.Ö. 2100-1800 tarihleri arasında antik Mısır'da orta krallık adı verilen dönemde bir Mısırlı tarafından yazılan "*Ruhumla Diyaloglar*" adlı şiirde bu olgunun işlendiğini ortaya çıkarmıştır. Bu şiir bir adamın kendi ruhuyla konuşarak hayatını sorgulamasıyla ilgilidir. Şiirde geçen adam, o zamanki toplumun çürümüşlük, riyakârlık, adaletsizlik ve inançsızlığından dem vurmuş ve bu nedenle intihar dü-

⁶¹ Azra Erhat, *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, 6. basım, İstanbul, 1996, s.84.

⁶² George A. Barton, "Suicide", *Encyclopedia of Religion and Ethics*, Düzenleyen James Hasting, Charles Scribner's Sons Press, c. 12, New York, 1951, s.39.

⁶³ Margaret Oldroyd Hyde & Elizabeth Held Forsyth, *Suicide, The Hidden Epidemic*, Franklin Watts Press, New York, 1978, s.30.

şüncesiyle meşgul olduğunu ifade etmiştir. Bu adam şiirde ruhunun güzel bir hayat yolculuğu için kendini nasıl kısıktırdığını ve bütün düşüncesinin nasıl kendini öldürmeye odaklandığını anlatmıştır.⁶⁴

MÖ 2000’li yıllarda bugünkü Avrupa topraklarında yaşayan Keltler çok tanrılı inanç sistemine sahip antik bir uygarlığa sahiptiler. Keltlerin mitolojisi de oldukça zengindi. Bu mitolojilerde intihar olgularına sıkça rastlanmaktadır. Tristan ve İsolde’un hüsrarla biten hikâyesinin anlatıldığı mitoloji intihar mitolojilerine iyi bir örnektir.⁶⁵ Günümüze kadar ulaşan bu mitoloji bugünkü İngiltere’de Cornouailles denilen yerde geçmektedir. Anlatılanlara göre tahta yeni çıkan Kral Marc’ın kız kardeşi ve dük Morgan, eski kralı bir kumpasla öldürmüşlerdir. Eski kralın ölümünden sonra dul kalan eşi Blanchefleur, Tristan adlı bir çocuk doğurur. Kral Marc yedi yaşına gelen öksüz çocuğu sarayına alır. Birkaç yıl sonra kral, bir kuşun altın saç telini getirdiği kadını araması için Tristan’ı görevlendirir. Bu kadın, İsolde’dur. Tristan, İrlanda kıyılarında kendisini iki kez ölümcül bir yaradan kurtaran İsolde’u teknesiyle Marc’ın topraklarına getirmektedir. Açık denizde seyrederken susayan Tristan ve İsolde yanlışlıkla İsolde’un annesi tarafından hazırlanan büyülü şarabı içerler. Bu şarap zifaf gecesi yeni evlilerin içmesi için hazırlanan büyülü bir iksirdir. Bunu içer içmez ikisi birbirine âşık olur. Fakat yolculuk esnasında Tristan ölümcül bir yara alır ve bu kez ölür. Onun bu durumuna dayanamayan İsolde, Tristan’a sarılıp hayatına son verir.⁶⁶

Ne zaman tarih sahnesine çıktıkları bilinmeyen ve bugünkü Meksika’nın güneydoğusunda hüküm sürmüş antik uygarlıklardan biri olan Mayalar’da intiharla ilgili birçok mitos vardır. Bu uygarlıktaki en önemli intihar sembolü *Ixtab*’dır. Mayalar’da intihar tanrıçası olarak bilinen Ixtab, boynunun etrafına geçirilmiş bir organla tasvir edilir. Bu tanrıça cennete kolay

⁶⁴ Donna Holland Barnes, *The Truth About Suicide*, Facts on File Publishing, New York, 2010, s.2.

⁶⁵ Patricia Monaghan, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, Facts on File, New York, 2004, s.454.

⁶⁶ Bkz. Volant, s.280.

yoldan gitmenin simgesi olarak kabul edilmektedir. Mayalar arasındaki bir diğer söylenceye göre Ixtab, gözleri kapalı ve vücudu çürümüş olarak tasvir edilen mitolojik bir figürdür. Onun tecavüz sonucu doğduğu ve intiharı temsilen boynundailmek olduğu söylenir. Bu tanrıça ile ilgili farklı efsaneler olsa da onun temel iki önemli özelliği Mayalar arasında çok yaygın olarak kabul edilmektedir. Birincisi onun kendini asarak öldürmenin sembolü olduğu diğeri ise onun cennete doğrudan gitmeye yardım eden bir figür olduğudur.⁶⁷

Maya halk inanışında ölüm korkusu ön planda olmakla birlikte dini kurallara uygun olarak yaşayanların cennete gideceğine inanılır. Mayalar kendini kurban olarak sunanların, intihar edenlerin, doğum esnasında ölenlerin ve ölen savaşçıların sonsuza kadar yaşayacağına inanırlar. Bu inanç doğrultusunda Maya mitolojisinde kahraman ikizler olarak bilinen “*Hunahpu*” ve “*Xbalanqu*”nin intiharları dikkat çekicidir. Mitolojiye göre ölümün lortları bu ikizleri büyük bir teste tabi tutar. Kardeşler bir zaman boyunca içinde sürekli ateş yanan bir fırın yaparlar. İkizler tam dört kez dikkatlice bu fırının üstünden atlarlar. Fakat daha sonra *Hunahpu* ve *Xbalanque*, bilinçli bir şekilde aceleyle ateşin içine atlayıp kendilerini yakarak öldürürler. Bunu yaparak kendilerini ölüm lortlarının testine tabi tutmuş olurlar. Bir süre sonra mitolojik kahramanlar “*Xibalbanlar*”, ikizlerin kemiklerini ateşten çıkarıp bir zemin üzerine koyarlar. Toz haline gelmiş kemikleri nehre doğru savurup dağıtırlar. Fakat tozlar havada savrulmak yerine nehirde batır. Beş gün içinde o kemikler yayın balığı olarak hayata geri döner. Kahraman ikizlerin kemikleri altıncı günün sonunda daha önceki insan formuna dönüşür.⁶⁸

İntihar ile ilgili mitoslar MÖ 211’lerde Doğu Asya’da ortaya çıkan antik Çin kültüründe de yer almaktadır. Bir Çin mitosuna göre *Zhong-Kui*, kötü ruh ve şeytana karşı koruyucu bir tanrıdır. Onun mitolojideki diğer adı *Gui Xian*’dır. O, amacını gerçekleştirme konusunda başarısız kalınca

⁶⁷ Bkz. Evans & Farberow, s.136.

⁶⁸ Michael A. Schuman, *Mayan and Aztec Mythology*, Enslow Publishers, Berkeley, 2001, s.67-68.

intiharı seçen mitolojik bir tanrıdır. Çin mitolojisinde ayrıca insanların kötü ruhlarından oluşan ve *Gui* olarak adlandırılan hayali şeytanlar vardır. Bunlar dünyaya sık sık uğrayıp başıboş dolaşmaktadırlar. Batıdaki hayaletlere benzeyen bu yaratıklar korkutucu ve başkalarına zarar verici nitelikte olmasına rağmen bazıları da yardımsever özelliktedir. *Gui*, reenkarnasyona maruz kalmayan insan ruhunu temsil etmektedir. Buna göre suda boğularak ölen biri kendine benzer başka boğulan bir ruh bulduğunda reenkarnasyona katılabilirken intihar edenlerin ruhu tekrar reenkarnasyona katılamamaktadır. Çünkü *Gui* mitosuna göre intihar eden kişinin ruhu kırsırdöngüde kaldığı için o, dünyaya geri dönememektedir⁶⁹

Yaklaşık 2000 yıl önce bugünkü Finlandiya'ya yerleşen Finler ölüm ve intiharla ilgili çeşitli mitoslara sahiptir. Fin halk inanışında intihar genellikle olumsuz bir olgu olarak görülmektedir. İntiharın aniden gerçekleştiğini düşünen Finliler bu eylemin yaşayanlarla ölümler arasındaki bağı kopardığını ve onların barışmasına engel olduğunu düşünmektedirler. Finliler arasında intihar eden kişilerin ruhlarının huzursuz ve ürkütücü olduğuna dair yaygın bir inanış da vardır. Yine Fin halk inancına göre intihar eden kişinin ruhu başkalarına zarar vermesin diye cesedi hemen gömülmektedir.⁷⁰

İntihar olgusuyla ilgili mitolojik unsurlar ve çeşitli inanışlar eski Türk ve Moğol halkları arasında da vardır. Bu kültürlerde "*Abası, Abahı, Abaz ve Alban*" şeklinde adlandırılan bazı kötü ruhlar intihar olgusu ile ilişkilendirilmişlerdir. Bunlar yeraltında yaşayan, insanlara zarar veren tek ayaklı, tek gözlü ve kel olarak betimlenen ruhlardır. Leş yiyerek beslenen bu kötü ruhlar insanları yoldan çıkartıp delirtirler. Arka arkaya sıra halinde yürüyerek yeryüzünde görünmez olan bu ruhları ancak şamanlar görebilmektedir. Bunlardan "*Alban*" adındaki kötü ruh, insanları genellikle yalnız, çaresiz ve sıkıntılı dönemlerde yakalamaktadır. Çirkin bir yüzle tasvir edilen *Alban* intihar etmiş kişilerin ruhlarından meydana gelmiştir. *Alban* gibi

⁶⁹ Jeremy Roberts, *Chinese Mythology A to Z*, Facts on File Press, New York, 2004, s.51.

⁷⁰ Kay Redfield Jamison, *Erken Çöken Karanlık, İntiharı Anlamak*, Çev: Emine Bademci, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004, s.28.

ters dönmüş gözleri ve yukarıya doğru uzayan saçlarıyla intiharı temsil eden bu kötü ruhlar, Türk kültüründe korkulan mitolojik öğelerdir.⁷¹

Türk mitolojisinde ayrıca Fesat Tanrıçası olarak bilinen “*Satılay Hanım*” motifi vardır. Satmak fiiliyle aynı köke sahip olan bu isim olumsuzluğu çağrıştırmaktadır. Ruh hastalıkları ve intihara sebebiyet veren Satılay Hanım, özellikle çaresiz ve umutsuz insanları intihar etmeleri için kandırmaktadır. Uzun dağınık saçlı, ürpertici bir görünümüne sahip olan ve çıplak ayaklarıyla sessizce gezen Satılay Hanım kötülükler için neden olmaktadır. Onun göndermiş olduğu kötü ruhların musallat olduğu kişiler akıllarını kullanamaz hale gelir ve sonunda intihar ederler.⁷²

Geçmiş antik döneme uzanmasa da Japon kültüründe 800 yıllık bir geçmişe sahip olan ve bir sanat olarak görülen Japon rituel intihar töreni *Seppuku* vardır. Bu pratik düşmanın eline düşmekten kendini kurtarmak için Japon feodal savaşçıları tarafından yapılmaktadır. Karnın yarılması ve kesilmiş göbek anlamına gelen *Seppuku*, savaşçı samuray sınıfının intihar uygulamasıdır. Japon geleneğinde karın; erdemlerin kaynağı, cesaret, açık yüreklilik ve cömertlik gibi duyguların dile geldiği yer olarak görüldüğü için bu eyleme *seppuku* adı verilmiştir. Bu intihar pratiği tarihte Japonlar arasında bir felaketten sonra ölmüş efendisine sadakatsizlik ya da yaşayan efendisini protesto etmek gibi nedenlerle de gerçekleştirilmiştir.⁷³

4. İkel Toplumlarda İntihar

İntihar, eskiden yaşamış veya günümüzde hala yaşamakta olan medeniyetle tanışmamış bazı ilkel kabilelerde bilinen bir olgudur. Bazı kabilelerde ender olarak bazı kabilelerde ise nispeten sıkça meydana gelen intiharlar, bazen kınanmış bazen de onurlu bir ölüm olarak görülmüştür.⁷⁴ Genellikle sözlü kültürün baskın olduğu ilkel toplumlarda intiharla ilgili birçok

⁷¹ Deniz Karabulut, *Türk Söylence Sözlüğü*, e-Kitap, 2. baskı, Türkiye, 2011, s.8-9.

⁷² Bkz. Karabulut, s.177.

⁷³ Bkz. Volant, s.255.

⁷⁴ Bessie Bunzel, “*Suicide*”, *Encyclopedia of the Social Sciences*, Düzenleyen Edwin R.A Seligman, c. 13, The Macmillian Company, New York, 1937, s.456.

halk inancı veya mitos bulunmaktadır. Örneğin bazı ilkel kabilelerde intihar eden kişinin dünyada nasıl bir bedenle yaşayacağı öte tarafta da aynı bedenle yaşayacağı şeklindeki yaygın bir inanış vardır. Bu inanç nedeniyle kabile üyeleri, hasta ya da sakat olarak öte tarafa gitmektense intihar etmeyi daha doğru bir eylem olarak görmektedirler. Kendini öldürenler bu inanç sayesinde öte dünyada yardıma muhtaç bir duruma düşmekten kurtulmuş olmaktadırlar.⁷⁵

Bazı ilkel kabilelerde kendini öldürmek onurlu bir davranış olarak kabul edilmektedir. Kişi bu eylemi yapmakla sadece nahoş bir durumdan kurtulmakla kalmamakta aynı zamanda diğer dünyada huzurlu bir hayatı garantilemiş olmaktadır. Bu inanış çerçevesinde bazı ilkel kabilelerde efendisine sadık eş, hizmetçi veya köle efendiyle olan bağlarının ölümle sona ermemesi için onunla birlikte gömülmektedir.⁷⁶ Fedakârlığın gözetildiği bu tür ilkel kabilelerde kocaları öldükten sonra eşlerinden hangisinin onun uğrunda ilk olarak öleceğiyle ilgili kendi aralarında rekabete varan intiharlar olmaktadır. Bu sayede kişilerin öte tarafta efendisine hizmet etmesi beklenmektedir. İlkel kabilelerde bu tür intiharlar sadakatli ölüm kategorisinde kabul edilmektedir.⁷⁷

Bazı ilkel kabilelerde intihar eden kişiden korkulması gerektiği şeklinde yaygın bir inanış vardır. Özellikle intihar eden kişinin hayaletinin gazabının geri geleceği inancı çok baskın bir korkudur. Bu inanışa göre intihar eden kişi muhtemelen bir suç işlemiş veya yasak olan bir şey yaparak başına bela almıştır. Bu sebeple ruh intikam arzusu içindedir. Bu durumda intihar edenin ruhu geri gelmesin diye o kişinin ya bir düşmanı öldürülür ya da ruhu sunularla sakinleştirilir. İlkel kabilelerde ruhu sakinleştirme bedeni sakatlama veya parçalama, sağ eli kullanılmaz hale getirme, bedene kazık saplama ve bedeni yakma şeklindedir.⁷⁸

⁷⁵ Bkz. Barnes, s.2.

⁷⁶ Herbert Jennings Rose, "Suicide", *Encyclopedia of Religion and Ethics*, Düzenleyen James Hastings, Charles Scribner's Sons Press, c. 12, New York, 1951, s.23.

⁷⁷ Norman L. Farberow, "Suicide", *Encyclopedia of Death and Dying*, Düzenleyen Robert Kastenbaum, Macmillian c. I, New York, 2003, s.796.

⁷⁸ Bkz. Rose, s.23.

İlkel kabilelerde intiharın kötü ruhlarla, intikamla, utançla ve bastırılmış öfke ile ilişkili olduğunu gösteren birçok inanış vardır. Batıl inanç formunda olan bu tür inanışlar kabileden kabileye farklılık gösterebilmektedir. İlkel kabilelerdeki intiharla ilgili bu inanış birçok kültüre olduğu gibi geçmiştir. Bu inanış doğrultusunda örneğin Gotlar ve Keltler, normal olarak ölmenin utanç verici olduğuna inanırken Vikingler kendilerini savaşta kılıçla öldürmeyi veya bir uçurumdan atlamayı şansız bir ölüm olarak görmüşlerdir.⁷⁹

İntihar olgusu Yeni Gine'deki Trobriand Adaları'nda yaşayan yerliler arasında neredeyse yasal bir uygulama haline gelmiştir. Burada kendini öldürme iki yöntemle yapılmaktadır. İlki "*Lou*" yöntemi denen Palmiye Ağacı'nın tepesinden atlamak, diğeri kirpi balığının (soka) safra kesesinden çıkan ve etkisi asla yok edilemeyen zehiri yutmak şeklindedir. Trobriand yerlileri bu yöntemlerle yapılan intiharları onurlu bir davranış olarak görmektedirler. Bu adaların eski yerlilerinden kabile reisi Liluta'lı Mwakenuwa iyi bir statüye ve gizemli güçlere sahip olan birisidir. Birçok eşe sahip olan bu kabile reisi İswai adlı karısına çok bağlıdır. İkisi bir gün kendi aralarında tartışırken Mwakenuwa, çok ağır sövgülerden biri olan "*kwoy lumuta*"yı kullanarak karısına hakaret eder. Trobriand yerlileri arasında bu sözcük, koca tarafından karısına söylendiğinde dayanılmaz bir hakaret olarak kabul edilirdi. İswai, geleneksel onur anlayışının gereğini yerine getirerek, hemen o anda *Lou* yöntemiyle ağaçtan atlayarak canına kıyar. Ertesi gün İswai için yas tutulurken, Mwakenuwa da aynı şekilde intihar ederek onun peşinden ölüme gider. Cesedi karısının yanına gömüldükten sonra her ikisi için ağlanır ve yas tutulur. Bu olay Trobriand yerlilerinde intihar geleneğinin ve onur anlayışının küçük bir aşırılığı kaldıramayacak kadar güçlü olduğunu göstermektedir.⁸⁰ Bunun yanında Trobriand yerlileri arasında balıkları sersemletmek için kullanılan "*tuwa*" diye bilinen sebze zehirinin yutulması şeklinde daha hafif bir intihar yöntemi de var-

⁷⁹ Bkz. Farberow, s.796.

⁸⁰ Bronislaw Malinowski, *Yabanıl Toplumda Suç ve Gelenek*, Çev: Şemsa Yeğin, Epsilon Yayınları, 1. baskı, İstanbul, 2003, s.79.

dır. Yerliler, baş edemedikleri sorunlardan kaçmak için bu ölümcül intihar yöntemini kullanırlar. Trobriand yerlilerinin kendini öldürme nedenleri ise kendini cezalandırma arzusu, öç alma, eski saygınlığını kazanma ve acı verici karmaşık durumlardan kaçma isteğidir.⁸¹

Bazı ilkel kabilelerde intiharın bulaşıcı olduğuna dair yaygın bir inanış vardır. Bu geleneksel inanışa göre intiharın gerçekleştiği yere kötü ruhlar sık sık uğradığı için kendini öldüren kişinin temas ettiği nesne ve eşyalar yok edilmelidir. Ayrıca intihar fiziksel temasla başkasına geçebilen bir hastalık olduğu için kişinin kendini astığı ağaç kesilmeli veya yakılmalıdır. Bu bağlamda Uganda Gisuları arasında intihardan sonra ritüel temizliği yapma geleneği vardır. Bu uygulamanın amacı intihar edenlerin yakın akrabalarını korumak, intiharın onlara bulaşmasını engellemek ve başkalarının intiharına neden olmamaktır. Ayrıca Gisular'da intiharı gizlemek bir suç olarak görülmektedir. Bu yüzden intihar edenler için gerekli ritüeller gizlilik içinde değil toplum önünde açıkça yapılmaktadır.⁸²

Birçok ilkel toplumda intihar açıkça yasaklanabilmektedir. Örneğin Batı Pasifik'te küçük bir ada olan Tikopya'da intihara vahşice ve kınanacak bir eylem olarak bakılmaktadır. Tikopya yerlileri inancında, Tanrı'nın eceliyle ölenlerin ruhunu geri vereceğine intihar edenlerin ruhlarını ise alıkoyacağına inanılır.⁸³ Aynı şekilde Maori yerlilerinde intihar ayıplanacak bir davranış olarak görülmektedir. Maoriler, intihara "*Whakamomori*" adını verirler. Bu kültürde intihar vakaları çok ender olarak görülür. Gerçekleşen az sayıda intihar vakası ise aileler tarafından gizlenmeye çalışılır. Maori kültüründe intihar utanç ve onursuzluk olarak görüldüğü için ondan pek bahsedilmez ve meydana gelen intiharlar da örtbas edilir.⁸⁴

Bazı ilkel Eskimo kabileleri arasında yaşadıkları bu dünyadan daha iyi yerler olduğu şeklinde bir inanç vardır. Bu inanış sebebiyle çoğu kabile

⁸¹ Bkz. Malinowski, s.78-79.

⁸² Bkz. Evans & Farberow, s.106-107.

⁸³ Bkz. Evans & Farberow, s. 197.

⁸⁴ Colin Tatz, *Aboriginal Suicide is Different, A Portrait of Life and Self-Destruction*, Aboriginal Studies Press, Canberra, 2005, s.21.

üyeleri dünyada zayıf ve çaresiz bir şekilde yaşamaktansa kendini öldürmeyi tercih etmektedir. Öte tarafın daha iyi olduğu inancı, Eskimo kabileleri gibi Alaska yerlileri arasında intihar oranlarının artmasına sebep olmuştur. Buradaki yerliler kendini boğma, asma ve ateşle yakma gibi yöntemlerle hayatlarına son vermektedirler. Bazı Eskimo kabileleri de grup dayanışması gibi sosyal kaygılar nedeniyle intihar etmektedirler. Bunlar genellikle yiyecek kaynakları sınırlı olan bölgelerde yaşayan kabilelerdir. Genç neslin yaşaması için yiyecek tasarrufu yapan grubun yaşlı üyeleri evlerini terk ederek kendilerini açlıktan ölüme mahkûm ederler.⁸⁵

İntihar, günümüzde yaşayan Kızılderili yerliler arasında da başvurulan bir ölüm biçimidir. Örneğin Amerika kıtasında yaşayan Yuit kızılderilileri, kendilerine ruhsal olarak yakın hissettikleri birinin hayatını kurtarmak ve toplumda saygınlık kazanmak için kabile üyelerine onurlu bir şekilde intihar etmelerini öğütlemektedirler. Burada onurlu intihar eden kişiye geleneksel halk seremonisi yapılmakta ve kural olarak kurbanın kendini arındırmış en yakın akrabası onun gömülme ritüelini gerçekleştirmektedir. Çünkü Yuitler'in inancına göre intihar eden için sorumluluk almak ölen kişiye bir yarar sağlamaktadır.⁸⁶ Yine Amerikan yerlilerinden olan Mandan kızılderilileri arasında grubun genç üyelerinin bıçak ya da testere aracılığıyla dizlerini, kalçalarını, bileklerini, göğsünü ve omuzlarını parçalama geleneği vardır. Bedenlerinde açtıkları bu yaralara bir odun parçası yerleştiren yerliler acı içinde ölmeyi beklemektedir. Bu intihar geleneğinin amacı bu dünyadaki ölümü küçümsemek ve yeniden doğuşta daha güçlü bir bedenle tekrar dünyaya gelmektir.⁸⁷

Kızılderili yerlilerin genellikle intihar davranışında bulunmasının belli başlı nedenleri kişinin dış evlilik kurallarını çiğnemesi, zina yapması ve yükümlülüklerinden kaçmasıdır. Bu gerekçelerin kökeninde günah çıkarmak, işlenen suçun cezasını çekmek ve tutkunun neden olduğu bir bedeli ödeme vardır. Yerlilerin kendini öldürmesinin bir diğer nedeni de yapı-

⁸⁵ Bkz. Evans & Farberow, s.87.

⁸⁶ Bkz. Evans & Farberow, s.247.

⁸⁷ Bkz. Menninger, s.226.

lan yanlış veya işlenen günahıtan dolayı o kişiye herkesin önünde hakaret edilmesidir. Bu durum karşısında onuru zedelenen birey karşı isyan duyguları geliştirmekte ve hayatına son vermek zorunda kalmaktadır. Ayrıca herkesin önünde suçlanan birey, suçunu itiraf etmekte bunun sonuçlarına katlanmakta ve kendi cezasını kendi eliyle vermektedir. Yerlilerin bu inancı sayesinde kişi intihar etmekle ayrıca kendine haksızlık yapıldığını ilan etmektedir. Onu intihara sürükleyen kişiler dostları ya da akrabalarıysa bu yolla onların duygularına seslenmekte bu kişiler düşmanlarıysa kendi akrabalarını dayanışmaya çağırıp onlardan kendi öcünü almalarını istemektedir.⁸⁸

Sonuç

Ölüm, insanoğlunun yaratılışından beri üstüne kafa yorduğu ve hakkında onlarca soru sorduğu esrarengiz bir konudur. Dünyaya gözünü açan her insan bir gün öleceğinin bilincinde olarak bu dünya hayatını yaşamaya çalışmaktadır. İnsanoğlu, kendi hayatını yaşarken kendine özgü bir ölümle de nihai sona varacağıının farkındadır. Çünkü yaşamın bütünleyicisi olan ölüm herkese farklı bir yüzle kendini ifşa etmektedir. İntihar bu anlamda bazı insanların öte tarafa giderken kendi istekleriyle seçmiş olduğu bir ölüm şeklidir. Bu eylem çoğu zaman bilinçlice ve birtakım gerekçeler öne sürülerek gerçekleştirilmektedir.

İntihar psikososyal bir olgu olduğu için nedenleri çok çeşitlidir. Aşk, keder, onur, zihinsel veya bedensel hastalık, aşağılanma ve kendini ifade etme intiharın belli başlı nedenleridir. Bu gerekçelerle insanlar çeşitli yöntemler kullanarak hayatlarına son verebilmektedir. Kendini öldüren insanların yaptığı bu eylem onların yaşadıkları aile, çevre veya toplumda yankı bulmaktadır. Zamanla bu durumla ilgili çeşitli dinsel veya töresel yaptırımlar ortaya çıkmaktadır. Birçok kültürde intiharın niçin gerçekleştiği sorgulanmakta ve buna karşı çeşitli önlemler alınabilmektedir.

⁸⁸ Bkz. Malinowski, s.80.

İntiharın yaygın bir olgu olması nedeniyle onunla ilgili olarak birçok bilim insanı farklı açılardan kendi kişisel teorilerini ortaya koymuştur. Sosyolojik teoriler toplumu temele alarak bireyin intihar davranışını sorgularken psikolojik teoriler bireyden hareketle onu intihara götüren nedenler üzerinde kafa yormaktadır. Filozoflar ise daha çok kişisel kanaatlerini ifade ederek intiharı irdelemeye ve anlamaya çalışmışlardır. Tüm araştırma ve sorgulamalara rağmen birey veya grupların niçin kendilerini öldürdükleri hala bir soru işareti olarak insanlığın önünde durmaktadır. Nitekim intiharın gizemli çekiciliği nedeniyle tarihte birçok toplum bu sorunla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bazı toplumlar baskı ve zorlama ile bu konuyu örtbas ederken bazı toplumlar ise bu eylemi ifşa ederek anlamaya çalışmıştır.

Antik toplumlarda intihar bilinen bir uygulamadır. Yunan, Roma, Mısır, Çin, Maya, Kelt, Fin vb. birçok uygarlıkta intihar çeşitli gerekçelerle başvurulmuş bir ölüm biçimi olmuştur. Örneğin Antik Yunan'da intihar filozoflar tarafından genellikle kınanıp yasaklanan bir eylem olarak kabul edilmiştir. Antik Roma gibi eski Mısır da kendini öldürmeyi yasaklamasına rağmen bazı intiharın gerçekleşmesine de engel olamamıştır. Bu ölüm biçimi Maya ve Kelt gibi birçok uygarlığın halk inanışında kendine yer bulmuştur. Bu kültürlerde çoğu zaman korkulan ve şeytani bir durum olarak görülen intihar başka kültürlerin mitoslarında aşk ve keder gibi duyguların neticesinde ortaya çıkmıştır.

İlkel kabilelerde de var olan intihar daha çok kendisinden korkulan bir ölüm şekli olarak yaygınlık kazanmıştır. Birçok ilkel kabilede bu eylem bulaşıcı olarak görülmüş ve intiharın gerçekleştiği ağaç veya eşyalar yok edilmeye çalışılmıştır. Bazı kabilelerde bir aşağılanma veya hakaret sonrası başvurulmuş bir kendini veya başkasını cezalandırma biçimi olan intihar bazı kabilelerde ise ender olarak gerçekleşen ve ayıplanan bir davranış olarak kabul edilmiştir. İlkel toplumlarda kendini ifade etme veya sorunlarını yansıtmaya aracı olarak başvurulmuş intihar bazı toplumlarda hoş görülürken bazı toplumlarda ise şiddetli bir şekilde cezalandırılmıştır.

Hem antik hem de ilkel toplumlarda ölüm varlığı kabullenen bir hakikat olarak görülmesine rağmen onun bir türü olan intihara temkinli yaklaşılmıştır. Fakat kendini öldürme bu toplumlarda genellikle ayıplanan ve yasaklanan bir davranış biçimi olarak kabul edilmiştir. Gerek bireysel gerekse de toplu intihar örnekleri tarihte birçok antik kültürde meydana gelmişse de bu türden eylemler kınanmış veya hoş karşılanmamıştır. Tanrı'nın verdiği hayatın yaratılmış olan insan eliyle alınması birçok antik toplumda günah olarak nitelendirilmiştir. İntihara dinsel değil de hukuki normlar açısından yaklaşan antik toplumlar ise bu eylemi yasak ve zararlı bir davranış olarak nitelendirmişlerdir.

Kaynakça

- ADAM, Baki & KATAR, Mehmet, *Dinler Tarihi*, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2005.
- BARNES, Donna Holland, *The Truth About Suicide*, Facts on File Publishing, New York, 2010.
- BARTON, George A., *Encyclopedia of Religion and Ethics*, Charles Scribner's Sons Press, New York, 1951.
- BATTİN, Margaret Pabst, *Encyclopedia of Bioethics*, Thomson Gale Press, New York, 2004.
- BONNEFOY, Yves, *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, Çev: Levent Yılmaz, Dost Kitabevi, Ankara, 2000.
- BUNZEL, Bessie, *Encyclopedia of the Social Sciences*, The Macmillian Company, New York, 1937.
- CAMUS, Albert Sisifos Söyleni, Çev: Tahsin Yücel, Can Yayınları, İstanbul, 2012.
- CARRİCK, Paul, *Medical Ethics in Antiquity: Philosophical Perspectives on Abortion and Euthanasia*, D. Reidel Pub. Cop., Boston, 1985.
- DALY, Kathleen N., *Greek and Roman Mythology A to Z*, Facts on File, New York, 2004.
- DOĞAN, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, İz Yayıncılık, İstanbul, 1996.

- DURKHEİM, Emile, İntihar, Çev: Özer Ozankaya, Cem Yayınevi, İstanbul, 2011.
- ERHAT, Azra, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- FARBEROW, Norman L., Encyclopedia of Death and Dying, Macmillan Press, New York, 2003.
- FEİ, Wu, Suicide and Justice, A Chinese Perspective, Routledge Publishing, New York, 2010.
- FROMM, Erich, The Anatomy of Human Destructiveness, Holt, Rinehart and Winston Ltd. Publishing, New York, 1973.
- FEDDEN, Henry Romilly, Suicide: A Social and Historical Study, Benjamin Blom İNC Publishers Press, New York, 1972.
- FİNK, Gerhard, Antik Mitolojilerde Kim Kimdir?, Çev: Ümit Öztürk, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995.
- HÖKELEKLİ, Hayati, İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, İstanbul, 2000.
<http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/suicide?q=suicide>
05.04.2014.
- GARRİSON, Elise P., Suicide in Classical Mythology: An Essay, Texas A. & M. University College Station, Texas, 2000.
- GRAVES, Robert, The Greek Myths:1, Penguin Books, Middlesex, 1964.
- GUTMANN, James, Death: Western Philosophical Thought, Encyclopedia of Bioethics, The Free Press, New York.
- GÜNDÜZ, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, 1998.
- HUME David, Essays on Suicide and the Immortality of the Soul, 1783 edisyon ve <http://www.Abika.com>.
- HYDE, Margaret Oldroyd & FORSYTH, Elizabeth Held, Suicide, The Hidden Epidemic, Franklin Watts Press, New York, 1978.
- JAMİSON, Kay Redfield, Erken Çöken Karanlık, İntiharını Anlamak, Çev: Emine Bademci, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.
- JATAVA, D. R., A Philosophy of Suicide, ABD Publisher, Jaipur, 2010.
- KANT, İmmanuel, Ethica, Çev: Oğuz Özügül, Pencere Yayınları, İstanbul, 2003.
- KARABULUT, Deniz, Türk Söylence Sözlüğü, e-Kitap, Türkiye, 2011.

- LEONG, Frederic T.L. & LEACH, Mark M., *Suicide Among Racial and Ethnic Minority Groups: Theory, Research and Practice*, Routledge Press, New York, 2008.
- MAİR, Alexander William, *Suicide Greek and Roman*, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, Düzenleyen James Hastings, Charles Scribner's Sons Press, New York, 1966.
- MALİNOWSKİ, Bronislaw, *Yabancı Toplumda Suç ve Gelenek*, Çev: Şemsa Yeğın, Epsilon Yayınları, İstanbul, 2003.
- MENNİNGER, Karl, *Man Against Himself*, A Harvest Book, New York, 1938.
- MİNOİS, Georges, *İntiharın Tarihi, İstemli Ölüm Karşısında Batı Toplumu*, Çev: Nermin Acar, Dost Kitabevi, Ankara, 2008.
- MONAGHAN, Patricia, *The Encyclopedia of Celtic Mythology and Folklore*, Facts on File, New York, 2004.
- MORS, Ambrosia, *Suicide and Self in Roman Thought and Literature*, Routledge Press, New York, 2004.
- MUTÇALI, Serdar, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul, 1995.
- NİETZSCHE, Friedrich, *Putların Alacakaranlığında ya da Çekiçle Felsefe Yapmak*, Çev: Firuzan Gürbüz, Sis Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- PESCOSOLİDO, Bernice A. & GEORGIANNA, Sharon, *Durkheim, Suicide and Religion: Toward a Network Theory of Suicide*, *American Sociological Review*, c. 54, sy. 1, February 1989, s.33-48.
- PLATON, Devlet, Çev: Sabahattin Eyyüpoğlu-M. Ali Cimcoz, *Remzi Kitabevi*, İstanbul, 1992.
- PLATON, Yasalar, Çev: Candan Şentuna-Saffet Babür, *Kabalcı Yayınları*, İstanbul, 1994.
- ROBERTS, Jeremy *Chinese Mythology A to Z*, Facts on File, New York, 2004.
- ROSE, Herbert Jennings, *A Handbook of Greek Mythology*, Routledge Publishing, Londra, 2005.

- ROSE, Herbert Jennings, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, Charles Scribner's Sons Press, New York, 1951.
- SCHUMAN, Michael A., *Mayan and Aztec Mythology*, Enslow Publishers, Berkeley, 2001.
- SİNANOĞLU, Nüzhet Haşim, *Grek ve Romen Mitolojisi*, Kaynak Yayınları, Ankara, 1999.
- TATZ, Colin, *Aboriginal Suicide is Different, A Portrait of Life and Self-Destruction*, Aboriginal Studies Press, Canberra, 2005.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1998.
- USLU, R. & BERKSUN, O.E., *Yas ve Melankoli (Sigmund Freud, Mourning And Melancholia Çeviri)*, Kriz Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Ankara, 1992.
- VOLANT, Eric, *İntiharlar Sözlüğü*, Çev: Turhan Ilgaz, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- WOLFSON, Evelyn, *Roman Mythology*, Enslow Publishers, Berkeley, 2002.